

Handwritten notes on a piece of paper in the cabinet, including the name 'Damen'.

A stack of papers in the cabinet, with some handwritten text visible on the edges.

BOOM
LY, Hooverslaan 25, BOOM
evr. Van den Bosch, 64 Jaar
twerps kathedraal)
rkte de bouw van de kathedraal tegen.
er te laten lopen.
Jan 1938

Q S D F G H J K L
W X C V B N

Oxylei 66, Mortsel
Mevr. Sestig-Domen, voornaam onbekend
80 jaar, ouders boeren die een hoeve pachten van Diens.
huisvrouw, ouders boeren die een hoeve pachten van Diens.
Informant is geen echte vertelster en weet zich slechts vaag aan enkele verhalen te herinneren. Twee heksensagen in relictvorm, 3 gegevens over de kinderschrik, 1 vermelding van een ondergrondse gang met de toevoeging dat het maar een "fabel" is.
Gelooft blijkbaar niet: o.g. is een fabel, de kwade hand waren ziekten. Ze beroopt zich telkens op anderen: dat zegden ze, dat dachten ze.

124E JAARGANG – 2023 | 3 (AUG. - DEC.)

volks- kunde

TIJDSCHRIFT OVER
DE CULTUUR VAN HET
DAGELIJKS LEVEN

ISSN 0042-8523

Uitgegeven met steun van de
Vlaamse overheid,
de Universitaire Stichting van België,
het Vera Himlerfonds en Musea
en Erfgoed Antwerpen vzw

Vlaanderen
verbeelding werkt

folio
tijdschriften
& magazines

Redactie: lic. Paul Catteeuw (redactiesecretaris; Kontich),
dra. Sofie De Ruysser (Antwerpen), prof. dr. Hester Dibbits (Amsterdam),
prof. dr. Sophie Elpers (Arnhem), dra. Roselyne Francken (Antwerpen),
prof. dr. Hans Geybels (Leuven), prof. dr. Marc Jacobs (Brugge),
prof. dr. Maarten Larmuseau (Kessel-Lo), prof. dr. Theo Meder (Almere),
dra. Jorijn Neyrinck (Brugge), dra. Hilde Schoefs (Bilzen),
prof. dr. Annick Schramme (Berchem), dra. Els Veraverbeke (Gent),
prof. dr. Johan Verberckmoes (Heverlee)
Verantwoordelijke uitgever: dr. Jur. Paul Peeters ('s-Gravenwezel/Schilde),
lic. Sigrid Peeters (Oelegem/Ranst)
Beeld- en eindredactie: Paul Catteeuw & Johan Verberckmoes

Adressen

Redactie: J.B. Reykerslaan 28, 2550 Kontich, redactie@volkskunde.be
Beheer-Uitgeverij: vzw Centrum voor Studie en Documentatie,
Gillès de Pélichylei 97, 2970 's-Gravenwezel (Schilde), info@volkskunde.be

Website

<https://www.volkskunde.be>

Jaarabonnement

Voor België: € 24,00 – buiten België € 30,00

Voor nummers buiten abonnement: info@volkskunde.be

Het tijdschrift *Volkskunde* werd opgericht in 1888 door August Gittée en Pol de Mont. In 1894 werd Alfons De Cock redacteur.

Van 1914 tot 1920 hield "Volkskunde" op te verschijnen. Daarna berustte de leiding bij Victor de Meyere, vanaf 1936 bijgestaan door Jan de Vries. Vanaf 1938 hebben Jan de Vries, Maurits De Meyer, Pieter Jacobus Meertens en Karel Constant Peeters het tijdschrift voortgezet samen met Jan Gessler en Paul De Keyser.

De nieuwe reeks begon met de 43e jaargang (1940-41). Vanaf 1967 werd de redactie geleid door P.J. Meertens en K.C. Peeters, vanaf 1972 aangevuld door Jan Theuwissen en Johannes Jacobus Voskuil.

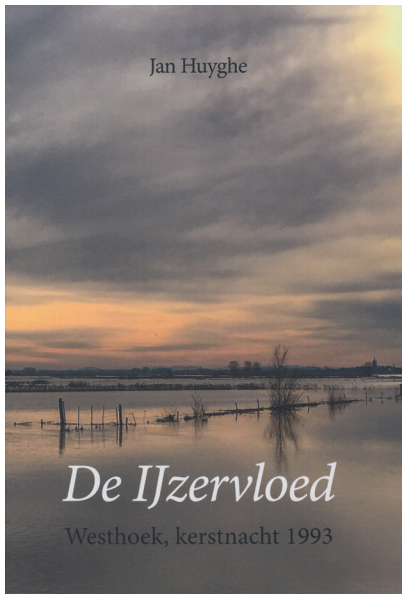
Na het overlijden van K.C. Peeters werd vanaf 1976 de redactie geleid door Jan Theuwissen en Stefaan Top. Van 2008 tot 2020 was Stefaan Top eindredacteur.

In 2012 werd de reeks vanaf de 113e jaargang in zijn huidige vorm vernieuwd.

Vanaf 2021 leiden Paul Catteeuw en Johan Verberckmoes de beeld- en eindredactie. De redactie is interdisciplinair en Vlaams-Nederlands samengesteld.

kan je respect afdwingen. Puik werk, mijnheer Gerlache of *du beau travail!*

Alex Vanneste

Jan Huyghe, *De IJzervloed. Westhoek, kerstnacht 1993*, Eigen beheer (jan.huyghe@proximus.be), Oostduinkerke, 2023, ill., 208 blz., € 25.

Op pagina 181 van dit boek vraagt het dochtertje van *broekrat* Roel van Vijfhuizen naar aanleiding van de evacuatie van dieren bij de grote overstroming van de IJzervlakte in 1993: “Mogen de koetjes dikwijls met vakantie, papa?” En het antwoord luidt: “Nee hoor, niet dikwijls. Om de tien jaar of meer”. Hoe profetisch kunnen woorden zijn? Precies dertig jaar later, op de dag van de boekvoorstelling (12 november 2023) mochten de koetjes van Geert Leeman, aka Roel van Vijfhuizen, nog eens op vakantie. Ondanks alle

goede voornemens en gedane werken kende de Westhoek in november 2023 nog ergere overstromingen. Met een gevoel voor cynisme zou je de timing voor deze presentatie perfect kunnen noemen. Voor de slachtoffers was het uiteraard veel minder.

Verder zou je je kunnen afvragen wat een boek als *De IJzervloed* bij deze recensies komt doen. Een streekroman. Hoort die niet eerder thuis bij een literaire rubriek? Uiteraard, maar er is meer. Jan Huyghe, germanist en voormalig journalist, heeft de literaire vorm slechts gebruikt als vehikel om een beeld te schetsen van een periode in de geschiedenis van de Westhoek. Een beeld dat – ondanks, of misschien wel dankzij, de zware omstandigheden van de watervloed – veel verder gaat dan een beschrijving van hoe het was, overgoten met een romantisch sausje van het boerenleven in en om de IJzervallei (van Roesbrugge tot Diksmuide), inzonderheid het Blankaartbekken (Woumen, Merkem, Noordschote). Huyghe, een waardige discipel van Stefaan Top bij wie hij zijn licentiaatsverhandeling over volksliedonderzoek afwerkte, gebruikt die literaire vorm en de ramp om de grotere sociale context van het ondergelopen gebied te schetsen. Hij plaatst zijn hoofdfiguur binnen het grotere kader, net zoals zijn leermeester dat deed met zijn sagenonderzoek. De rol van de verteller is van groot belang. En ondertussen creëert hij een wereld waarin het volledige gamma van het culturele erfgoed aan bod komt.

De auteur schetst in eerste instantie de zeven millennia lange ontwikkeling van de IJzer, en zoomt vervolgens in op de omgeving van Woumen en de Blankaart. Een heel

erg rijk en boeiend natuurgebied. Net als het verhaal Gustave de Coninck de Merckem, een baron die in Woumen in 1860 een kasteel liet bouwen en samen met zijn niet adellijke echtgenote het waterrijke gebied mee beschermde. Het spreekt vanzelf dat dit kasteel, zoals de hele Westhoek, ten prooi viel aan inkwartiering en beschietingen tijdens de Eerste Wereldoorlog en tenslotte als ruïne aan de oorlog herinnerde. Maar zijn weduwe zorgde met haar achternicht (en aangenomen dochter) voor de heropbouw en het bloeiende culturele leven dat van het nieuwe kasteel uitging. Tegelijk toont Huyghe ook het belang van de Blankaart als erkend natuurreservaat, ondertussen beschermd als Natura-2000-gebied en Ramsargebied, een watergebied van internationale betekenis, in het bijzonder voor wat betreft watervogels. Tot en met een mogelijke herintroductie van otters, ooit in groten getale aanwezig. Een opstapje naar erkenning door UNESCO? Dit gedeelte van de geschiedenis wordt aangevuld met krantenartikels over het gebied die teruggaan tot 1849 en die de voortdurende strijd met het water illustreren.

Het verhaal gaat geruisloos over van de feitelijke geschiedenis naar de fictieve hervertelling van een familiegeschiedenis. Dit lijkt een gevaarlijke piste om op die manier nog in deze rubriek terecht te komen niet te vervallen in een boerenfeuilleton dat lekker wegleest. Maar Jan Huyghe is niet in die val getrapt en heeft wel degelijk de gekende feiten en achtergrond gebruikt om op zijn manier een consistent en mogelijk verhaal te maken in plaats van een rauwe opsomming van de feiten. De conversaties geven een mogelijke

versie van de feiten weer, feiten die een correcte kapstok zijn om de IJzervloed tot leven te brengen.

Maar de sterkte van het boek uit volkskundig oogpunt ligt – zoals eerder aangehaald – in de sociale context die oog heeft voor ongeveer alle elementen van het culturele erfgoed dat in de Westhoek te zien, te horen en te voelen is. Naast het onroerende en roerende erfgoed passeert bijna de hele catalogus van immaterieel erfgoed de revue.

Huyghe schetst hoe de Blankaart op onroerend vlak eruitziet. De groei van kleine boerderijtjes naar wat grotere landbouwbedrijven wordt gereflecteerd in hoe die gebouwen dienstig zijn in de manier waarop moderne landbouw wordt gebruikt in een natuur die grotendeels beschermd is en die de landbouwers verplicht om anders te gaan boeren en daardoor vaak met de ecologen in aanvaring komen. De ingrepen in de natuur die voor de enen te weinig en verkeerd zijn, zijn voor de anderen noodzakelijk om op zijn minst een status quo van de omgeving te bewerkstelligen.

Tegelijkertijd ontrollen zich voor de lezersogen alle mogelijke ingrediënten van het immateriële erfgoed. De gebruiken van het boerenleven, het sociale web van onderlinge hulp, de speciale woordenschat die bij de boerenstiel hoort. Het lijkt wat op een moderne versie van *Eigen Aard*. Tot en met de methode om eenden te vangen in een eendenkooi.

Als een soort intermezzo In een flash back heeft Jan Huyghe ook een verhaal ingevoegd waar hij de grootvader plaatselijke sagen laat vertellen, waarin je duidelijk hoort dat hier de volkskundige aan het woord

en het werk is. Lief en merkwaardig is het verhaal “haas vangt boer”. De auteur noteerde het uit de mond van zijn bron Geert Leeman die het op z’n beurt hoorde van zijn vader Roger (1931-2018). Maar ... tijdens zijn research vond de auteur het verhaal ook in een krant van ... 1867. Een straf staaltje van tegelijk schriftelijke en orale overlevering die tot sagevorming leidde.

Dit boek heeft geen wetenschappelijke pretenties, ondanks het gedegen opzoekwerk van oud-journalist Huyghe, maar dat was duidelijk ook niet de bedoeling. Jan Huyghe, ook documentalist van de Oostduinkerkse garnaalvisserij te paard (Volkskunde, 116 (2015), 199-216), heeft hier voor een andere voorstellingswijze gekozen. Aangezien de vele journalistieke telefoongesprekken met Geert Leeman in 1993 niet zijn opgenomen, zijn de gereconstrueerde gesprekken tegen de historische achtergrond een uitstekende keuze om deze uitzonderlijke periode in de IJzervlakte te beschrijven.

Als geboren West-Vlaming had ik geen moeite met het West-Vlaams idioom dat kwistig doorheen het verhaal werd gestrooid. Dat zou misschien een grotere verspreiding kunnen verhinderen, daarom was een verklarende woordenlijst misschien wel aangewezen. *Peuren, aande of schute* zijn niet meteen woorden die tot Standaardnederlands behoren, maar zorgen ervoor dat dit verhaal in zijn lokaal correcte context wordt geplaatst. Dat wordt nog versterkt door het korte poëtische voorwoord van bard Willem Vermandere.

Neen, dit boek zal je geen nieuwe volkskundige inzichten bezorgen, maar het is een aanrader om een

kleine gemeenschap in moeilijke omstandigheden beter te leren kennen als een nucleus van een erfgoedgemeenschap die op zichzelf en op elkaar is aangewezen. En alhoewel dit boek de overstromingen van 1993 beschrijft, is het – weliswaar onbedoeld – door de overstromingen van november 2023 een duidelijke waarschuwing dat dertig jaar na datum het probleem van ruimtelijke ordening nog altijd niet is opgelost. Veel leek ten goede veranderd, maar ook nu moest Geert Leeman zijn koeien in veiligheid brengen. Mens en water, het blijft een eeuwige strijd.

Paul Catteeuw

Reculer/Sauter

Marc Jacobs , 'Daar spreken we nog over ...'. Over disciplinaire vertogen en praktijken, voor en met elektronische dataverwerking	333
Marc Jacobs , Steekkaarten, -bakken en publicaties: de ingewanden van de 'volkskunde' in de 20e eeuw	339
Marc Jacobs , Parateksten, folklore, volkskunde en bibliografische instrumenten in de 20e eeuw	375
Marc Jacobs , Een zwanenzang en praktische bezwaren. Het plan Hoffmann-Krayer en de <i>Internationale (Europese) Etnologische Bibliografie</i> in het begin van de 21e eeuw	401
Marc Jacobs , <i>ctrl-d, ctrl-h, shift-ctrl-x, ctrl-alt-del</i> , in en na 2000. Etnologie, Volkscultuur, Immaterieel Erfgoed	423
Marc Jacobs , Fragmentair bibliometrisch onderzoek naar en in "volkskundige tijdschriften" in de 21e eeuw: verkenningen via Web of Science	447

Recensies

* Kevin Absilis, <i>Het slechte geweten van Vlaanderen. Nationalisme, racisme en kolonialisme in de tijd van Hendrik Conscience</i> (Alex Vanneste)	475
* Geert Berings, <i>Hak om, die boom. Een verhaal van de kerstening in Vlaanderen</i> (Alex Vanneste)	478
* Jan-Auwke Diepenhorst, <i>Rivalen in het beloofde land. Een geschiedenis van Joden en Palestijnen</i> (Alex Vanneste)	481
* Dorina Dragnea, Emmanouil Ger. Varvounis, Evelyn Reuter, Petko Hristov and Susan Sorek, eds., <i>Pilgrimage in the Christian Balkan World. The Path to Touch the Sacred and Holy</i> (Hans Geybels)	486
* Alain Gerlache, <i>Het verhaal van Wallonië</i> (Alex Vanneste)	488
* Jan Huyghe, <i>De IJzervloed. Westhoek, kerstnacht 1993</i> (Paul Catteeuw)	491
* Chiara Mannoni, <i>Artistic Canons and Legal Protection. Developing Policies to Preserve, Administer and Trade Artworks in 19th-Century Rome and Athens & Art in Early Modern Law. Evolving procedures for heritage protection in 15th- to 18th-century Europe</i> (Marc Jacobs)	494
* Peter Pels, <i>The Spirit of Matter. Modernity, Religion, and the Power of Objects, Methodology and History in Anthropology</i> (Hans Geybels)	498
* Karl Scheerlinck, <i>Naar zee! Belgische kustaffiches 1886-1965 (Collectie Roland Florizoone)</i> (Alex Vanneste)	499
* Dan Stone, <i>De Holocaust. Een onvoltooide geschiedenis</i> (Alex Vanneste)	502
* Peter van der Veen & Marjolein van der Veen, <i>The Linguist's Family. Toraja in the Dutch Indies, prisoners of wartime Japan and the Republic of Indonesia</i> (Paul Catteeuw)	504
* Jos Vandervelden, <i>De mooiste geschiedenis van België. Het verleden van een land door de ogen van zijn grootste schilders</i> (Alex Vanneste)	506
* Stephan Vanfleteren, <i>Atelier</i> (Paul Catteeuw)	508
* Frank Vermeulen, <i>Over Indië. Herinneringen aan Indonesië in de koloniale tijd</i> (Paul Catteeuw)	510
* Johan H. Winkelman, <i>Fragmenten van de Vlaamse Roman van de Roos (ca. 1300). Over minnepijn en liefdesgeluk in de middeleeuwen. Lessen in liefde voor lieden van toen en nu</i> (Alex Vanneste)	512
* Robert Wiśniewski, Raymond Van Dam & Bryan Ward-Perkins, red., <i>Interacting with Saints in the Late Antique and Medieval Worlds</i> (Hans Geybels)	515

Abstracts	519
-----------	-----

Personalia	523
------------	-----